

СПОГАДИ ОЛЕКСИ ОШУРКЕВИЧА
ПРО СВОГО ВЧИТЕЛЯ ЯРОСЛАВА ШУСТА¹

Пропонуються увазі спогади відомого волинського етнографа Олексі Ошуркевича (1933–2010) про Ярослава Шуста (1913–1961), знаного львівського філолога та фольклориста, який у середині минулого століття керував у Львівському університеті його дипломною роботою про народнопісенну творчість Волині. У меморатах автор торкається особливостей спілкування із викладачем у студентські роки, а також із позиції вже зрілого дослідника характеризує Я. Шуста як педагога, музиканта, науковця, людину.

Ключові слова: Олекса Ошуркевич, Ярослав Шуст, Леся Українка, Філарет Колесса, історія музичної фольклористики.

Спогади О. Ошуркевича про Я. Шуста попри свою лаконічність – два з половиною аркуша машинопису – становлять, безсумнівно, значний інтерес для всіх, хто цікавиться історією розвитку української фольклористики. Вони є не лише документальним свідченням процесів, що відбувалися в цій науці в середині минулого століття, але й матеріалом, що розкриває з невідомих досі сторін особи двох знаних дослідників української народної творчості.

Історія появи цих спогадів проста. Після знайомства із О. Ошуркевичем на початку 1990-х років, коли мені було довірено підготувати розвідку про п. Олексу як одного із найрезультативніших сучасних збирачів традиційної музики Західної Волині та Західного Полісся², ми спорадично бачилися в м. Луцьку. Навесні 2007 року, під час однієї із таких принагідних зустрічей, зайшла мова про Ярослава Шуста. За рік перед тим вже вийшла друком розвідка³ про цього несправедливо забутого львівського науковця, однак, на момент її публікації мені ще було не відомо, що Я. Шуст, виявляється, керував дипломною роботою п. Олексі у Львівському університе-

¹ У процесі підготовки до друку спогадів О. Ошуркевича було накопичено деякий матеріал, який уміщено в студії у цьому ж числі „Етномузики” на с. 9–24. Див.: Добрянська Л. Олекса Ошуркевич та Ярослав Шуст: на перехресті наукових інтересів.

² Див.: Добрянська Л. Збирацький доробок О. Ошуркевича / Л. Добрянська // Третя конференція дослідників народної музики червононоруських (галицько-володимирських) та суміжних земель: Матеріали / ред.-упорядник Б. Луканюк. – Львів, 1992. – С. 74–83.

³ Добрянська Л. Ярослав Шуст – етномузиколог / Л. Добрянська // Вісник Львівського університету / упоряд. А. Вовчак, І. Довгалюк. – Львів, 2006. – С. 288 – 299. – (Серія філологічна ; вип. 37).

ті. Невдовзі після цієї розмови О. Ошуркевич із власної ініціативи написав та передав мені спогади про свого вчителя. У майбутньому ці його рядки, разом із меморатами інших сучасників, колег та учнів Я. Шуста – Зиновії Штундер, Івана Денисюка, Степана Стельмашука, Олександра Зелінського – виявилися дуже помічними при дослідженні львівської етномузикології середини ХХ століття, невід’ємну частку якої складала і діяльність Я. Шуста. З-поміж усіх інших спогади О. Ошуркевича вирізняються особливою інформативністю та продуманістю, оскільки вони були спеціально написані автором, а не здобуті оказіонально, як це переважно було з іншими опитаними усно сучасниками Я. Шуста.

Відомості, які подав О. Ошуркевич, окреслюють період роботи над дипломним дослідженням у 1956–57 роках і стосуються, головню, окремих аспектів його підготовки¹. Хоча автор описує свої студентські враження п’ятдесятилітньої давності, така значна часова дистанція не лише не завадила йому добре відтворити окремі моменти спілкування із педагогом, але й дозволила вже з позиції зрілого дослідника із значним життєвим досвідом об’єктивно оцінити Я. Шуста як педагога, митця, науковця, людину. Разом із тим, спогади виразно характеризують і особу самого О. Ошуркевича, на той час допитливого, сумлінного студента, для якого означені роки стали добрим стартом для усієї подальшої успішної діяльності². Цінним у спогадах також є і відтворення тогочасного суспільно-політичного контексту, який безпосередньо позначався на дослідницькій діяльності і педагога, і його дипломника.

Спогади подано практично без змін, в авторській редакції – окремі виправлення ручкою в машинописі було зроблено самим О. Ошуркевичем.

¹ За винятком хіба що двох останніх невеличких підрозділів спогадів, де О. Ошуркевич пише про своє дослідження лірницької традиції, а також згадує про зустріч із Я. Шустом у Львівській філармонії.

² Див.: Творчі здобутки Олекси Ошуркевича // Олекса Ошуркевич: Штрихи до творчого портрета (1933–2010). – Луцьк, 2013. – С. 6–21; Добрянська Л. Олекса Ошуркевич та Ярослав Шуст.

ЗІ СПОГАДІВ ПРО ЯРОСЛАВА ШУСТА

с. 1

1. У 1956 році я – студент четвертого курсу української філології Львівського державного університету ім. Івана Франка – остаточно визначив тему своєї дипломної роботи¹. Викладач курсу фольклористики Т. І. Пачовський² цілковито погодився із запропонованою темою („Народнопісенна творчість Волині”), яка незабаром і була затверджена кафедрою української літератури³. Хто буде керівником? Тоді ж керівником був затверджений Ярослав Іванович Шуст – мені на той час майже незнайомий молодий музикознавець⁴ і фольклорист, який завідував кабінетом франкознавства⁵.

Це був рухливий, живий, лагідного характеру чоловік, постійно заклопотаний якимись музично-організаційними проблемами. Таким було моє враження після перших же зустрічей-консультацій. Завжди у певні години його можна було застати у кабінеті франкознавства. Чи був заангажований він веденням курсу лекцій в університеті – не відаю⁶. Але з художньою самодіяльністю університету, з розвитком бандурного мистецтва був пов’язаний⁷.

¹ Ошуркевич О. Народнопісенна творчість Волині (дореволюційного походження): дипломна робота / наук. кер. канд. мист. Шуст Я. І. – Львів, 1957. – 110 с. // Державний архів Волинської області. – Фонд Р 3186. – Опис 1. – Справа 33. – Арк. 1–110. Див. зміст роботи, а також фрагмент другого її розділу на с. 203–205 цього числа „Етномузики”.

² Теоксист Пачовський (18.02.1907 – 30.12.1984) – багатолітній викладач Львівського університету, який, зокрема, читав курс української народної творчості.

³ Очевидно, що тему було затверджено вже в другому семестрі четвертого курсу, оскільки О. Ошуркевич говорить про 1956 рік (навчальний рік – 1955/56).

⁴ Я. Шустові на той час було 43 роки, і через п’ять років він помер. Детальніше про Я. Шуста-„музикознавця” (за висловом О. Ошуркевича) див.: Добрянська Л. О. Ошуркевич та Я. Шуст. – С. 18, виноска 2.

⁵ У 1954 році Я. Шуст виступив одним із організаторів Кабінету франкознавства ЛНУ, а в 1956–60 роках – був його завідувачем.

⁶ Я. Шуст від 1955 р. розпочав читати у Львівському університеті курс українського фольклору; у 1957 викладав українську літературу та вступ до слов’янознавства для студентів слов’янської філології; на початку 1960 перейшов на посаду старшого викладача кафедри української літератури, з вересня 1960 – в.о. доцента цієї ж кафедри. Детальніше див.: Солонинка Г. Я. Шуст – фольклорист : Дипломна робота / Солонинка Г.; наук. кер. проф. І. Денисюк. – Львів, 1998. Рукопис.

⁷ У 1947 році у Львівському університеті був заснований Студентський клуб (від 2007 – Центр культури та дозвілля університету) із низкою самодіяльних

2. З приємністю приходив я на консультації до Я. І. Шуста. Він був людиною цікавою, доброзичливою. Пригадую, як він був задоволений, коли я йому сповістив, що до розділу „Леся Українка і народнописенна творчість Волині” я під час однієї з поїздок у Луцьк виявив у Волинському краєзнавчому музеї рукопис волинських пісень (так званий зшиток „Записи Колодяженських пісень”), записаних Лесею Українкою та її сестрою Ольгою Косач-Кривинюк¹. Матеріали були майже не публіковані².

3. Я. Шуст заінтригував мене відомостями про те, що Філарет Колесса – відомий львівський музикознавець і фольклорист – свого часу приділив увагу записам пісенної творчості Волині³, використовував народні волинські пісні у своїх музичних обробках⁴. Незабаром довелося мені роздобути деякі скупі відомості про спільну поїздку Ф. Колесси з польським етнологом Казімежем Мошинським – у

студентських мистецьких колективів. На інтернет-порталі Центру ім'я Я. Шуста згадується в числі одного з чотирьох найактивніших учасників художньої самодіяльності, до того ж як єдиного аспіранта серед докторів та кандидатів наук. Не відомо, що мав на увазі О. Ошуркевич, говорячи про зв'язок Я. Шуста із розвитком бандурного мистецтва [університету], можна лише зауважити, що в 1950-х–60-х роках в університеті дійсно вже діяв ансамбль бандуристів (кер. В. Проник). Див.: Історія Центру культури та дозвілля. Інтернет-сторінка : <http://centres.lnu.edu.ua/culture-and-leisure/history/> [дата звернення : 2015.09.26]

¹ Див.: Добрянська Л. Олекса Ошуркевич та Ярослав Шуст. – С. 11–12.

² Не зовсім зрозуміло, що в даному випадку має на увазі О. Ошуркевич під отим „майже”, адже матеріали Зошита довгий час були загублені та вперше вийшли друком набагато пізніше – у 1971 році (див.: Колодяженські пісні з рукописного зошита / [записали Леся Українка та Ольга Косач] // Леся Українка. Зібрання творів у 12 т. – Київ : Наукова думка, 1977. – Т. 9. – С. 30–88, 377–383). У дипломній роботі О. Ошуркевич пише: „ [у] збірник „Народних мелодій” <...>, підготовлений нею і К.Квіткою, <...> не ввійшли пісні названого рукопису через відсутність його. Правда, лише 12 веснянок, завдяки твердій пам'яті Лесі, в інших **варіантах** (виділення моє. – *Л.Д.*), ввійшло в збірник «Народних мелодій...»”. Крім того, у згаданому 9-му томі шість звичайних творів із Зошита взагалі подаються в підрозділі „Записи Климента Квітки” (див.: Колодяженські пісні з рукописного зошита, с. 379–380). Відповідно, правильніше годилося б сказати, що матеріали Зошита взагалі не були публіковані на той час, а не „майже не публіковані”.

³ Детальніше див.: Конкурс на волинські народні пісні в 1934/35 навчальному році: Вибране / ред. Б. Луканюк. – Рівне, 2015. – С. III – IV. Див. також про це: Добрянська Л. Олекса Ошуркевич та Ярослав Шуст. – С. 17, виноска 1.

⁴ Про обробки Ф. Колесси див.: Конкурс на волинські народні пісні. – С. III.

1932 році – на пограниччя Білорусії і Волинського Полісся і записати кількості текстів і мелодій пісень, інструментальних творів¹. Але ці відомості, нагадую, були такі фрагментарні,

[с. 2]

скупі, що я й надалі продовжував пошуки відомостей, то ж охоче консультувався з своїм керівником. Але були тоді в науці так звані підводні каміння, обумовлені тогочасними ідеологічними чинниками. Про це добре знав Я. І. Шуст. То ж якогось разу керівник, мов би вибачаючись переді мною, повідомив мене:

– Знаєте, поки що лишіть отой період 1920–1930-х років... Він складний, та й літератури маємо обмаль...

Така була аргументація... На всяк випадок мовив, щоби студент-дипломник своєю надмірною заповзятливістю не наробив сам собі лиха. Адже доводилося звертатися до закритих фондів бібліотек², контактувати зі свідомо національними людьми. Довелося зібрані матеріали про Філарета Колесу залишити на боці. Так у дипломну роботу вони і не потрапили.

Дуже вимогливо поставився Ярослав Іванович до вибору й опрацювання бібліографічних джерел, що стосувалися теми роботи. За його рекомендаціями, пригадую, спромігся докладно ознайомитися з багатьма номерами часописів „Житє і Слово”³, „Живая Старина”⁴, а в науковій бібліотеці, яка нині носить ім’я Василя Стефаника⁵, переглянути і відповідно простудіювати пісенні матеріали, поміщені в

¹ За даними збирачів було зафіксовано 228 текстів та 236 мелодій, де 26 – інструментальні твори. Матеріали експедиції опубліковано в книзі: Музичний фольклор з Полісся у записах Ф. Колеси та К. Мошинського / упоряд., вступ. стаття, прим. і перекл. з польської С. Грици. – Київ, 1995. – 432 с.: нот.

² Переважну більшість старовинних книг та періодики, опрацьованих О. Ошуркевичем у процесі підготовки дипломної роботи на той час дійсно можна було віднайти лише в закритих бібліотечних фондах. Див. про це: Добрянська Л. О. Ошуркевич та Я. Шуст. – С. 10, виноска 2.

³ „Житє і слово” – літературно-науковий і громадсько-політичний журнал під редакцією І. Франка, що виходив у Львові в 1894–97 роках. У 1894–1895 мав підзаголовок „Вісник літератури, історії і фольклору”.

⁴ „Живая старина” – журнал Етнографічного відділення Імператорського російського географічного товариства у Санкт-Петербурзі. Виходив протягом 1891 – 1916 років, особлива увага в часописі приділялася фольклору та етнографії народів тогочасної Російської імперії.

⁵ У роки навчання О. Ошуркевича у Львові – Львівська бібліотека АН УРСР. З травня 1971 р. – Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника АН УРСР.

неофіційних частинах Волинських губернських, єпархіяльних відомостей¹. Робота, хоч і була кропітка, але небезкорисна².

4. Згодом – у зв'язку з вивченням лірницької традиції на Поліссі і Волині³ – мені довелося звернутися до праці Я. І. Шуста „Кобзарі і лірники України на фоні слов'янського епосу”⁴, яку він захистив як кандидатську роботу ще у 1953 році. Щоправда, у згаданій роботі згадок про поліських лірників я не виявив, та й, зрештою, питання поліських лірників на той час було зовсім невивченим. Але ж тема кандидатської роботи, слід визнати, була сміливою, враховуючи різку негацію радянської системи до специфіки, напряду дослідження унікального вияву національної культури. Можна зрозуміти молодого дослідника, який був змушений, очевидно, подати до назви теми підзаголовок „Зв'язок кобзарів і лірників України з російськими та іншими слов'янськими народними співцями”.

[с. 3]

Тож тема кандидатської дисертації Я. І. Шуста засвідчувала про автора як людину, яка була щиро заінтересована у дослідженні глибинних джерел рідної культури.

5. Якогось дня у залі Львівської філармонії відбувався традиційний концерт за творами відомих композиторів. Наша група філологів прибула на цей концерт спланованим „культпоходом”. І тут, в урочистому залі, випадково я зустрівся з Ярославом Івановичем: він був у святково-піднесеному настрої.

– Радий вітати вас у нашій alma materі.

¹ „Волынские губернские ведомости” та „Волынские епархиальные ведомости” – два періодичні видання, засновані відповідно у 1838 (Житомир) та 1867 (Кременець-Почаїв) роках, на сторінках яких публікувалися, окрім всього іншого, й етнографічні матеріали.

² Усі згадані у виносках 22-25 джерела є у списку літератури дипломної роботи О. Ошуркевича, а відомості з них – у самому тексті дослідження.

³ Йдеться про підготовку видання: Лірницькі пісні з Полісся: матеріали до вивчення лірницької традиції / записи, впоряд. і прим. О. Ошуркевича; нотні транскрипції Ю. Рибак. Рівне, 2002. – 138 с. У цій роботі в списку використаних джерел дисертація Я. Шуста відсутня – див. про це: Добрянська Л. Олекса Ошуркевич та Ярослав Шуст. – С. 20.

Див. також рецензію Михайла Хая на „Лірницькі пісні” на с. 182–186 цього числа „Етномузики”.

⁴ Шуст Я. Кобзарі і лірники України на фоні слов'янського епосу : дис... канд. філол. наук. – Львів, 1951–1952.

І він досить чемно, як завжди, привітався, допоміг знайти вільне місце. І відтоді при зустрічах-консультаціях в університеті він, цілком зрозуміло, не забував поінформувати свого студента-дипломника про чергові музичні вечори у філармонії.

Пісенно-музичне мистецтво – то була частка життя Ярослава Шуста.

25.05.2007 р.
м. Луцьк

О.Ф. Ошуркевич

Віньетка О. Ошуркевича із випускного альбому Львівського університету
Фото з фондів Волинського краєзнавчого музею (архів О. Ошуркевича)

Добрянська Лина. Воспоминания Олэкса Ошуркэвыча о своём учителе Ярославе Шусте.

Предлагаются вниманию воспоминания знаменитого волынского этнографа О. Ошуркэвыча (1933–2010) о Ярославе Шусте (1913–1961), известном львовском филологе и фольклористе, который в середине прошлого века руководил во Львовском университете его дипломной работой о народно-песенном творчестве Волины. Автор касается особенностей общения с преподавателем в студенческие годы, а также, с позиции уже зрелого исследователя, характеризует Я. Шуста как педагога, музыканта, научного работника, человека.

Ключевые слова: Олэкса Ошуркэвыч, Ярослав Шуст, Лэся Украинка, Филарэт Колэсса, история музыкальной фольклористики

Dobryanska Lina. Memories Oleksa Oshurkevych about his teacher Yaroslav Shust.

There are the memories of Oleksa Oshurkevych, the Volyn' famous ethnographer (1933–2010) about Yaroslav Shust (1913–1961) – the known Lviv philologist and folklorist. Y. Shust was a supervisor of the O. Oshurkevych's diploma work about the Volyn' folk songs at the Lviv University. The author tells about the peculiarities of communication with his teacher during his studying period, as well as describes of Y. Shust as a pedagogue, musician, researcher and human.

Key words: Oleksa Oshurkevych, Yaroslav Shust, Lesia Ukrainka, Filaret Kolesa, history of ethnomusicology.